

A felszolgálati díj-kutatás I. rész

Hámori Antal¹

DOI: [10.29180/978-615-6342-49-2_11](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-49-2_11)

Absztrakt

A magyarországi vendéglátásban a 2005. október 1-jei hatálybalépéssel létező, több jogág (pl. közigazgatási jog, pénzügyi jog, munkajog) által érintett felszolgálati díj alkalmazása és megítélése mind az üzemeltetői, mind a hatósági (pl. adóhatósági, fogyasztóvédelmi hatósági, versenyhatósági) gyakorlatban meglehetősen tarka, széttartó képet mutat, és a vendégek körében sem vált ki osztatlan sikert, illetőleg a szakirodalmi támogatottsága is mérsékeltnak mondható. A több mint tizenhét év alatt a komplex szabályozás jogértelmezési kérdések okán is többször módosult, az ombudsman és az Alkotmánybíróság előtt is megfordult. A dolog természetéből következően a kérdéskör fogyasztóvédelmi jogi, sőt, alkotmányjogi szempontból is jelentős, például diszkriminációs és tájékoztatási vonatkozások mind a mai napig felmerülnek. A praxisban az sem egyértelmű, az sem egységes, hogy milyen feltüntetési mód a helyes. A téma a Budapesti Gazdasági Egyetem Fogyasztóvédelmi Kutatócsoportjának tevékenységében is megjelenik. A jelen tanulmány a felmerült kérdésekre nyújt egyfajta választ.

Kulcsszavak: felszolgálati díj, vendéglátás, fogyasztóvédelem, Fogyasztóvédelmi Kutatócsoport

A Budapesti Gazdasági Egyetem Fogyasztóvédelmi Kutatócsoportja

A Turizmus-Vendéglátás Intézet Vendéglátás Tanszék keretében működő, gazdaság- és jogtudományi tárgyú, tanszék-, kar-, egyetemközi Fogyasztóvédelmi Kutatócsoport (BGE Vendéglátás Tanszék Fogyasztóvédelmi Kutatócsoport, 2022) Egyetemünk víziója, missziója, értékei (együttműködés, szakmai igényesség, elkötelezettség, fejlődés, bizalom) és stratégiai céljai megvalósulása érdekében 2022. szeptember 19. napján jött létre. A Kutatócsoport a minden embert és minden vállalkozást közvetlenül érintő, nyereségességi szempontból is releváns bírságmentes, jogkövető, tisztességes vállalkozási, üzleti, gazdasági tevékenységhez, „a gazdaság és a társadalom fejlődéséhez” jelentékeny mértékben hozzájáruló, vállalkozások számára nélkülözhetetlen, jogilag is kötelezően elsajátítandó, „a gyakorlatban is jól hasznosítható, a hazai és a nemzetközi munkaerőpiac által elvárt” ismeretekkel, „naprakész gyakorlati tudással, készségekkel” szolgáló, „kollégáink számára szakmai fejlődést biztosító, támogató” fogyasztóvédelem tudományos, kutatási eredményeket oktatásba beépítő művelését, „együttal inspiráló közösséget is formálva”, „az aktív közösségi életet és az egészséges életmódot” (BGE, 2022a) is támogatni kívánja.

A Kutatócsoport első konferenciája Fogyasztóvédelmi aktualitások címmel, a következő előadásokkal 2022. október 26. napján került megrendezésre: Frivaldszky János Mindent szabad, amire fogyasztói igény van? Létezik-e természetjogi határ a terápiás gyógyítás és a transzhumanista enhancement között?; Totth Gedeon A fogyasztóvédelem és a marketing; Farkas Jácint Minek nevezzelek? A fogyatékos fogalmának bolyongása jogalkotás útvesztőiben; Fekete-Frojimovics Zsófia Paraszociális kapcsolatok hatása a fogyasztói magatartásra a vendéglátásban; Bencsik András A fogyasztóvédelem legújabbkori kihívásai – szervezeti változások szorítójában; Veres Zoltán A fogyasztói hitel jog szabályozási fejleményei másfél évtized távlatából; Hámori Antal A felszolgálati díj természete, problémáinak

¹ Budapesti Gazdasági Egyetem, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, Vendéglátás Tanszék, Fogyasztóvédelmi Kutatócsoport, e-mail: hamori.antal@uni-bge.hu

fenntarthatatlansága (etikai és jogi aspektusok) – küzdelem a fogyasztók védelméért, a fogyasztó kérelmezői, ügyféli státuszaért (BGE, 2022b; BGE KVIK, 2022; Veres, 2023).

A kutatás tárgya, célja, módszere, szakirodalma, jelentősége, aktualitása

A jelen tanulmány a fenti témák közül a felszolgálati díj-kutatás eredményeit hivatott – a rendelkezésre álló terjedelmi kereteken belül, fogyasztóvédelmi jogi szempontból, hatósági gyakorlatot is görcső alá véve – bemutatni. A fogyasztóvédelem jelentőségét – 2022. évi aktussal érzékeltetve – a fogyasztóvédelmi politikáról szóló 1353/2022. (VII. 21.) Korm. határozat is tükrözi (vö. pl. Hámori, 2022a; Hámori, 2020; Hámori, 2019), a felszolgálati díj témája pedig Egyetemünk – oktatásban is tükröződő – vendéglátás-kutatási területére (ld. pl. BGE, 2022c) tekintettel – a vállalkozások előtt álló jelenlegi problémákhoz és kihívásokhoz is kapcsolódva – élvez prioritást.

Tanulmányunkkal – az üzleti döntéshozók vonatkozó dilemmáira is megoldást kínálva – a vendéglátás fejlődéséhez, hatóság részéről is megjelenítendő jogkövetéséhez, vendég- és vendéglátó-elégedettségéhez kívánunk hozzájárulni. Ennek érdekében terítékre kerül a felszolgálati díj természete, problémaköre, a vonatkozó szabályozás és üzemeltetői, valamint hatósági gyakorlat, a fogyasztó contra legem kérelmezői és ügyféli mellőzését is tárgyalva. Eme utóbbi probléma esetében annak az alkotmányjogi szempontból is releváns [ld. pl. tisztességes eljáráshoz és jogorvoslathoz való alapjog – Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XXIV. cikk (1) bekezdés, XXVIII. cikk (7) bekezdés] kérdésnek a fókuszba állításáról van szó, hogy: „Kérelmező-e, ügyfél-e a fogyasztó?” E kérdés azért kerül előtérbe, mert a fogyasztóvédelmi hatóság – immáron a felügyeleti szervnek is a – gyakorlatában annak ellenére nem kérelmezőnek és nem ügyfélnek, hanem közérdekű bejelentőnek tekintik a fogyasztót, hogy a beadványok a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (Fgytv.) 46/A. §-a szerinti kérelmeket foglalnak magukban, amelyeket az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (Ákr.) 35. § (2) bekezdésének és 37. § (1) bekezdésének is megfelelően terjesztenek elő, és a bírósági gyakorlat – élén a Kúriával – a közvetlen érintettséget (ügyféli minőséget) és a fogyasztói kérelem Fgytv. 46/A. §-a szerinti létezését (kérelmezői minőséget) elismeri.

A tárgykör szakirodalmi feldolgozottsága – mondhatni, a dolog természetéből (specialitásából) következően – „felemás”, viszont a felszolgálati díj intézményének állami szabályozásban történő, 2005. évi megjelenésétől kezdve – a változásokra is reflektálva – kitapintható (ld. pl. Hámori, 2007; Hámori, 2016a; Hámori, 2017; Hámori, 2018): miként az alábbiakban látható, míg az általánosnak (klasszikusnak) mondható közigazgatási jogi témák, kérdések (ld. pl. „ügyfél”-státusz) gazdag szak- és kommentár-irodalommal, valamint joggyakorlattal bírnak, addig az igen speciális, mindössze a „vendéglátás”-ra korlátozott „felszolgálati díj” – érthető okoknál fogva – kevésbé jelenik meg a jogtudomány hasábjain (ld. pl. Hámori, 2016a; Hámori, 2017; egyéb vendéglátás-specifikus témához ld. pl. Hámori, 2008; Hámori, 2010a), ugyanakkor annál fontosabb, jelentősebb és szűnni nem akaró, sőt, terjedő, oktatásban is érzékelhető újabb és újabb problémák miatt egyre aktuálisabb egy – vendéglátás-kutatási területtel, vendéglátós szakokkal (ld. pl. BGE, 2022d) rendelkező – gazdasági egyetemen. A következő részekben – a kutatás módszerének megfelelően, jogforrási és szakirodalmi áttekintéssel, valamint empirikus eredményekkel is párosulva, több mint két évtizedes kutatás (ld. pl. Hámori, 2003) hozadékaként – a felszolgálati díj szabályozásáról, üzemeltetői gyakorlatáról, hatósági megítéléséről, a fogyasztó (vendég) kérelmezői, ügyféli jogállásáról (kormányhivatali és minisztériumi mellőzéséről) esik szó, amely anyag a szerzői reflexiót, következtetéseket sem nélkülözheti.

A felszolgálati díj szabályozása, üzemeltetői gyakorlata, reflexiója

A magyar állami szabályozásban 2005. október 1-jei hatálybalépéssel megengedett, borralától különböző felszolgálati díj a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény (Kertv.) 2. §-ának 30. pontja szerinti vendéglátás keretében a vendégek felszolgálati közreműködésével történő kiszolgálásért felszámított külön díj; a fogyasztó részére adott számlán, nyugtán a felszolgálati díjat elkülönítetten kell feltüntetni.² A felszolgálati díjat havonta kell a vendéglátásban közvetlenül – az üzletben – közreműködőknek kifizetni; a kifizetésnek meg kell egyeznie a felszolgálati díj befolyt összegének – külön jogszabályokban meghatározott – adókkal és járulékokkal csökkentett hányadával.³ A felszolgálati díj közreműködők közötti felosztásának szabályairól, arányáról az üzemeltetőnek – ha a munkahelyen munkavállalói érdekeképviselői szervezet működik – az érdekeképviselői szervezettel kell írásban megállapodnia; ha a munkahelyen munkavállalói érdekeképviselői szervezet nem működik, a felszolgálati díj felosztásának arányáról az üzemeltetőnek a közreműködőkkel kell írásban megállapodni.⁴ A 71/2005. (IX. 27.) GKM rendelet (R.) alkalmazásában közreműködő – 2020. december 24-i hatálybalépéssel – a vendéglátó üzletben alkalmazott munkavállaló, azaz a felszolgálati díjból – az említettek szerint – minden munkavállalónak (bármilyen munkakör betöltéséről is van szó) részesülnie kell.⁵

Kutatás és hatósági gyakorlat, valamint munkavállalók számára is jelentős kérdés, hogy e szabályok, amelyek szerint a felszolgálati díj munka díjazására, jövedelemként szolgál [valójában egyfajta „teljesítmény-bérezés” – ld. Hámori (2007: pp. 304–305.); Hámori (2016a: p. 51.); Hámori (2017: pp. 32–33.)], mennyiben érvényesülnek (ismereteink – kutatási eredményeink – szerint a válasz meglehetősen lesújtó).

A felszolgálati díj említett természete: a munkavállalók azért részesülnek – a munkabéren túl – felszolgálati díjban, mert felszolgálati közreműködik, e munkavégzésből (felszolgálatból) „származik” a munkavállalók felszolgálati díjból történő részesülése [vö. Hámori (2016a: p. 53.): „A felszolgálati díj 15%-os felső határa hatályon kívül helyezésének megítélése tekintetében – véleményem szerint – meghatározó jelentősége van annak, hogy a felszolgálati közreműködésével történő kiszolgálás az üzletben, díjazás ellenében nyújtott komplex (sajátos) vendéglátó szolgáltatás szerves részét képezi (lényegi sajátja), amely miatt a munka kötelező díjazásának a vendéglátó szolgáltatás díján belül, munkabéreként kell(ene) megjelennie. A szállítási, kiszállási díj esetében a szolgáltatás nyújtása nem üzletben történik.” „A »kiszolgálás« nem önálló gazdasági tevékenység (a »semmiben« nem tud létezni).”].

Kérdés, e több jogág (pl. munkajog, pénzügyi jog) szempontjából fennálló megkülönböztetésnek, munkadíjazás-kiszervezésnek (a munka díjazása egy részének „kiemelése” a bérköltség köréből, bruttó árra tétele) van-e objektíve (tárgyilagos mérlegelés szerinti) ésszerű, etikailag, jogilag elfogadható, alkotmányos indoka például más – borralalás, teljesítménybérezéses területen lévő – munkáltatók, munkavállalók, vagy a vendégek nézőpontjából [vö. pl. egyéb területeken a munkáltatók, munkavállalók miért ne lehetnének címzettjei ilyen „kedvezménynek”, „mentességi lehetőségnek”, a munkadíjazást – közvetlenül – miért a „fogyasztó” fizesse meg; részletesen ld. Hámori (2007: pp. 306–310., 314–316.); Hámori (2016a: pp. 51–54., 57–58.); Hámori (2017: pp. 33–40.); a válasz (hivatkozásokkal): etikailag és jogilag nemleges (pozitív diszkriminációról nincsen szó)].

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara vendéglátó vállalkozókra vonatkozó etikai kódexe azt tartalmazza, hogy „[a] számla összegén felüli fizetés (pl. borralaló, zenekarnak szánt juttatás) a vendég döntésén alapul. Ezért kifogásolható, hogy ha a számla végösszege ezen juttatásokat automatikusan tartalmazza, kivéve az étlapon jól láthatóan feltüntetett kötelező szervizdíjat. Nem megengedett a borralalót bármely módon igényelni.”⁶ A Magyar Vendéglátók Ipartestületének Etikai Kódexe szerint „Egyértelműen jelölni kell az étlapon, hogy [...] az adott vendéglátó üzlet számít-e fel szervizdíjat, és ha igen, annak pontos mértékét.”⁷

A 2006. évben készített – nemleges választ tartalmazó – tanulmányban kifejtésre került: „Ez a megoldás ellentmond annak a koncepciónak [és szabályozásnak], hogy »a vendéglátó helyen a szolgáltatásért kifizetett ellenérték nem csak az elfogyasztott étel, ital árát foglalja magába, hanem minden olyan járulékos szolgáltatás ellenértékét, amely ahhoz kapcsolódik (az étel elkészítése, felszolgálása stb.)«8.” [Hámori (2007: p. 305.); Hámori (2016a: p. 51.)]; 2005. évi jogszabálytervezetből idézve „a felszolgálati díj” – a borraalót „kiváltandó” (részletesen ld. uo.) – „a szolgáltatás színvonalától függetlenül kötelező költséggé válik a fogyasztó számára” (uo.).

Véleményem szerint – a „kiváltás” vonatkozásában – a „borraalós” munkaköröket (tipikusan a „felszolgáló”) betöltő munkavállalókról a „munkavállalók” körére, azaz minden munkavállalóra váltás egyebek mellett (vö. pl. feszültségek kezelése) etikai és jogi – igazságossági – kérdéseket is felvet (az említett „kiszervezésen” túl ld. pl. a „felszolgálás” származtathat-e jövedelmet minden, borraalóból nem részesülő munkavállaló – pl. belső ellenőr – számára; további kérdések, problémák adódnak akkor, amikor a Kertv. szerinti vendéglátás a „kereskedelmi szálláshelyen”⁹ belül van, és egyrészt a különböző munkaköri feladatok – pl. szállodai portási és felszolgálói – „keverednek”, vagy valamilyen arányban több fajta munkakör – pl. szálláshely-szolgáltatási¹⁰ és vendéglátási – betöltéséről van szó, másrészt pl. az ügyintéző munkavállaló mindkét területre pl. „bérszámfejt” – ld. a valóság szerinti arányok megfelelő megállapítása sem lehet könnyű, mivel a felszolgálati díj az idézett jogszabályi rendelkezések szerint csak a Kertv. szerinti vendéglátás keretében jelenhet meg, egyéb, pl. szálláshely-szolgáltatási területen nem).

A termékek eladási ára és egységára, továbbá a szolgáltatások díja feltüntetésének részletes szabályairól szóló 4/2009. (I. 30.) NFGM-SZMM együttes rendelet (együttes rendelet) 6. § (2) bekezdése kimondja, hogy ha a vállalkozás valamely termék forgalmazásával közvetlen összefüggésben nyújtott szolgáltatásért külön díjat számít fel (így különösen a felszolgálati, szállítási, kiszállási díjat), a külön díjat a termék árának feltüntetésére vonatkozó szabályok szerint, az érintett termék árával együtt (ugyanazon árkiíráson vagy árjegyzéken) kell feltüntetni.¹¹

Az ismertetett szabályok szerint a vendéglátás keretén kívül nem szabad felszolgálati díjat felszámítani, a vendéglátás keretében pedig csak akkor szabad felszámítani ezt a díjat, ha a vendégek kiszolgálása felszolgáló közreműködésével történik és azt a termék árának feltüntetésére vonatkozó szabályok szerint, az érintett termék árával együtt (ugyanazon árkiíráson vagy árjegyzéken) feltüntetik (vö. Hámori, 2007: p. 311.). Ezen utóbbi feltétel vonatkozásában utalok a 907/B/2005. számú, 2010. április 19-i AB végzés indokolásának 3. pontjára: „a hatályos jogszabályok szerint a felszolgálati díjat elkülönítetten kell feltüntetni, mégpedig a termék árának feltüntetésére vonatkozó szabályok szerint, azaz az indítványozó által kifogás tárgyává tett [százalékos] feltüntetés módját a szabályok [a jogszabályi változások következtében] nem tartalmazzák” (kiemelés: H. A.; vö. Hámori, 2007: pp. 307–308.). Ugyanakkor a gyakorlatban a felszolgálati díjat (az alábbiak szerint) továbbra is százalékban – vagy több üzletben nem „elkülönítetten” feltüntetve az árkiíráson vagy árjegyzéken – számítják fel, azaz megsértik az együttes rendelet idézett szabályát, az Fgytv. 14. § (4) bekezdését, mert az Fgytv. e bekezdése kimondja, hogy az eladási árat és az egységárat, illetve – határon átnyúló szolgáltatásnyújtás kivételével – a szolgáltatás díját Magyarország törvényes fizetőeszközében kifejezve, a fizetőeszköz nemét (forint) vagy annak rövidítését (Ft) megjelölve kell feltüntetni. A felszolgálati díj szabályozása a 2006. évben is megtámadtatott az Alkotmánybíróság előtt (1001/B/2006. sz. ügy), de Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) rendelkezései – és az Alkotmánybíróság sok éves lassúsága folytán – az eljárás megszűnt [XX/1081-1/2012. AB végzés (2012. január 16.), Alaptörvény 24. cikk (2) bek. e) pont, Abtv. 71. § (1) bek.]. Ezt

követően az alapvető jogok biztosá előtt volt beadvány, a biztos azonban nem fordult az Alkotmánybírósághoz [reflexióval ld. Hámori (2017: pp. 21–40.); Hámori (2018)].

A gyakorlatban tapasztalható az a probléma, hogy az együttes rendelet „árával együtt” szövegrészét – ráadásul az „ugyanazon [...]” szövegrész ellenére – számos helyen „összeolvasztják” az Fgytv. 14. § (4) bekezdése szerinti „eladási árat”, „szolgáltatás díját” szövegrésszel, vagy „az üzemeltetőkre bízzák” a „kérdést”: egy összeget tüntetnek fel [benne a felszolgálati díjjal, és akkor a felszolgálati díj vonatkozásában is mintegy „teljesül” a „Magyarország törvényes fizetőeszközében kifejezve, a fizetőeszköz nemét (forint) vagy annak rövidítését (Ft) megjelölve”, csak éppen úgy, hogy nem látszik, hány forint, vagy Ft a felszolgálati díj, és persze az érintett termék ára, hanem „mindössze” a kettő összege olvasható. Megfigyelhető pl. (négycsillagos szállodák vendéglátó üzleteiben is) „Áraink forintban értendők, tartalmazzák az ÁFA-t valamint 10% szervízdíjat.” (pl. 2022. augusztus 3., 2022. október 30., a Velencei-tónál, ráadásul e tájékoztatás az ártájékoztató eszköznek – étlapnak, itallapnak – csak az utolsó, nem borító oldalán szerepel, olyan esetben is, amikor a kiszolgálás pultnál történik), „A feltüntetett árak 10% szervízdíjat tartalmaznak.” (2022. augusztus 7. – a Velencei-tónál)], vagy az Fgytv. 14. § (5) bekezdése szerinti értelemben vett bruttó eladási áron kívül tüntetik fel a felszolgálati díjat (a termék eladási árától különbözik a felszolgálati díj), ilyenkor viszont százalékot szerepeltetnek [ld. pl. „Árainkra 12% szervízdíjat számítunk fel.” (pl. 2022. október 21.), egy budapesti (belvárosi) étterem árlapján (az említett szabályok miatt jogellenesen csak a hátsó-külső borítón) olvasható pl. 2022. november 5. napján, hogy „A számla végösszege 10% szervízdíjat tartalmaz” (a bizonylaton lévő szövegrész „Service”, az üzlet bejáratán kívül, annak közelében elhelyezett étlapon jogellenesen egyáltalán nem szerepelt tájékoztatás a felszolgálati díj alkalmazásáról, felszámításáról – ld. együttes rendelet 4/A. §)], ami – az említettek szerint – jogellenes [a vonatkozó tájékoztatási gyakorlat jogellenes voltához ld. Hámori (2016a: p. 51.), az is előfordul (pl. 2022. október 17. napján), hogy a felszolgálati díj alkalmazásával kapcsolatos tájékoztatás mindössze – az étlapon – abból áll, hogy „Szervízdíj 12,5 %”, azaz nem egyértelmű, hogy ez a feltüntetett összegben benne van, vagy azon felül kéri (az itallapon és a borlapon az említett szöveg nem szerepelt), a kérdésre adott válasz szerint további mértékről – vagyis mértéktelenségről – van szó].

Álláspontom szerint a jogszerű tájékoztatás a következő: a termékek bruttó ára, a szolgáltatások bruttó díja – említettek szerinti feltüntetése – mellett az alkalmazott mértékű felszolgálati díjat forintban, vagy Ft-ben fel kell tüntetni.

Irodalomjegyzék

1. Hámori, A. (2003). A vendéglátás fogyasztóvédelmi jogi szabályozása. Label Kereskedelmi, Szolgáltató és Kiadói Kft., Budapest, (pp. 328) ISBN 963 430 387 0, pp. 18–21.
2. Hámori, A. (2007). Felszolgálati díj a magyar jogban. In: Majoros, P. (ed) Stratégiák 2007 és 2013 között (Budapesti Gazdasági Főiskola Tudományos Évkönyv 2006). Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest. (pp. 440) pp. 304–316.
3. Hámori, A. (2008). A szálláshely osztályba, a vendéglátó üzlet kategóriába sorolása bejelentésének jogi természetéről. Magyar Jog, 55(6) pp. 423–428.
4. Hámori, A. (2010a). A vendéglátó üzletek kategóriába sorolásának jogi szabályozása. Magyar Jog, 57(3), pp. 164-171.
5. Hámori, A. (2010b). A vendéglátás etikája. Bodnár Nyomda Bt., Budapest, (pp. 86) ISBN 978-963-88738-1-1, pp. 33–34.

6. Hámori, A. (2016a). A felszolgálati díj és a fogyasztók védelme. *Közjogi Szemle*, 9(3), pp. 49–58.
7. Hámori, A. (2016b). *Etika. Erkölcstani alapfogalmak gazdaságetikai kitekintéssel*. Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest. (pp. 158) ISBN 978-963-7159-30-5, p. 111.
8. Hámori, A. (2017). A felszolgálati díj szabályozásáról az alapvető jogok biztosának eljárása kapcsán. *Debreceni Jogi Műhely*, 14(1-2), pp. 19–40.
9. Hámori, A. (2018). A felszolgálati díj és a fogyasztók védelme az alapvető jogok biztosának eljárása kapcsán. In: „Sport – Gazdaság – Turizmus” Kautz Gyula Emlékkonferencia 2017. június 8. tanulmánykötet. Széchenyi István Egyetem, Győr, ISBN: 978-615-5837-18-0, pp. 1–11.
10. Hámori, A. (2019). Az Fgytv. békéltető testületet és fogyasztóvédelmi politikát is érintő 2019. évi módosításának kritikája. A fogyasztóvédelem fel-, illetve leértékelődése. *Jog-Állam-Politika*, 11(3), pp. 37–68.
11. Hámori, A. (2020). A fogyasztóvédelem jelentősége és békéltető testületi aktualitása. *Gazdaság és Jog*, 28(6), pp. 1–6.
12. Hámori, A. (2022a). A fogyasztóvédelmi jog jelentősége. In: Bánhegyi, M., Fekete-Frojimovics, Zs. & Hámori, A. (ed) *Gazdaság és gasztronómia. Ünnepi kötet Lugasi Andrea tiszteletére*. Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest. (pp. 301) ISBN 978-615-6342-26-3, pp. 118–137.
13. Veres, Z. (2023). Fogyasztóvédelmi aktualitások – interdiszciplináris megközelítésben. *Konferenciabeszámoló. Iustum Aquum Salutare*, 19(1).

Jogszabályi hivatkozások

1. Ld. pl. a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 1. számú melléklet 4. 4.21.; a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény 22. § (1) bek. e)-f) pont, 102/B. § (2) bek.; az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény 50. § (2) bek.; a szociális hozzájárulási adóról szóló 2018. évi LII. törvény 1. § (10) bek.; a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről szóló 2019. évi CXXII. törvény 27. § (1) bek. a) pont; a pénztárgépek műszaki követelményeiről, a nyugtakibocsátásra szolgáló pénztárgépek forgalmazásáról, használatáról és szervizeléséről, valamint a pénztárgéppel rögzített adatok adóhatóság felé történő szolgáltatásáról szóló 48/2013. (XI. 15.) NGM rendelet 3. melléklet G) GF) 3.; vö. Hámori (2007: pp. 304., 311–313.).
2. A felszolgálati díj mértékének megállapításáról, valamint a felszolgálati díj alkalmazásának és felhasználásának szabályairól szóló 71/2005. (IX. 27.) GKM rendelet (R.) 1. § (1)–(2) bek., 3. §. Vö. Hámori (2007: pp. 304–316.); Hámori (2016a: pp. 49., 53–55., a 15%-os felső határ hatályon kívül helyezésének alaptalanságáról is írva); ld. még Hámori (2017: pp. 37–38.).
3. Ld. R. 1. § (4) bek.

4. Uo. (5) bek.
5. Uo. 2. §. Vö. Hámori (2007: p. 311.; Hámori (2016a: pp. 49–50., 55–56.).
6. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara: A vendéglátó vállalkozók etikai kódexe, IV. 7. 4. (<https://mkik.hu/vendeglato-vallalkozok> – olvasva: 2022. október 8.); vö. Hámori (2016b: p. 111.); Hámori (2010b: pp. 33–34.); Hámori (2003: pp. 18–21.).
7. A Magyar Vendéglátók Ipartestületének Etikai Kódexe (2013. május 29., p. 19, p. 7.), 6. 6.4. (3) bek. (https://mvi.hu/images/etikai_kodex_mvi.pdf – olvasva: 2022. október 8.). Vö. Magyar Vendéglátók Ipartestülete: Tájékoztató a borraaló és a felszolgálati díj kezeléséről, illetve azok adóügyi vonatkozásairól, Budapest, 2021. május 13. (4) pp. 2–4. (https://mvi.hu/images/szakmai_anyagok/Tajekoztato_borravalo_es_felszolgalasi_dij_MVI_modositott_20210513.pdf – olvasva: 2022. október 8.). A felszolgálati díj etikai reflexiójához ld. Hámori (2017: p. 38.); Hámori (2016a: pp. 54., 57.); Hámori (2007: p. 310.).
8. Ld. 2000/124. APEH iránymutatás (a számla kötelező adattartalma vendéglátó-ipari szolgáltatás esetén – megerősítette az AEÉ 2001/11. sz. Melléklete a szakmai iránymutatások felülvizsgálatáról; Hámori (2003: pp. 16–17.).
9. Ld. pl. Kertv. 2. § 22. pont, a szálláshely-szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély kiadásának rendjéről szóló 239/2009. (X. 20.) Korm. rendelet 2. § 11., 14. pont, 3. melléklet.
10. Ld. Kertv. 2. § 23. pont.
11. Vö. együttes rendelet 2. § (1) bek. a)-b) pont, (4) bek., 3. § (1) bek. a)-b) pont, 4/A. §.

Internetes hivatkozások

1. BGE (2022a). <https://uni-bge.hu/hu/vizio-es-misszio>
2. BGE (2022b). Tudományos hírlevél, 2022. október: Tudományos életünkéből - 2022. október (uni-bge.hu)
3. BGE (2022c). Prosperitas (uni-bge.hu)
4. BGE (2022d). <https://uni-bge.hu/hu/dokumentumok/hallgatoi-dokumentumok>
5. BGE KVIK (2022). KVIK Hírek, 2022. október, pp. 6–7. (pp. 30)
6. <https://uni-bge.hu/hu/kvik/hirek/kvik-a-fogyasztovedelmi-kutatocsoport-konferenciaja>
7. BGE Vendéglátás Tanszék Fogyasztóvédelmi Kutatócsoport (2022). A Kutatócsoport tagjai. Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest. [dr. habil., dr. jur. Bencsik András PhD, egyetemi docens (ELTE ÁJK Közigazgatási Jogi Tanszék, MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság, közigazgatási jogi fogyasztóvédelem); Farkas Jácint PhD, tudományos munkatárs (BGE PSZK Menedzsment Tanszék, MTA CSFK

Földrajztudományi Intézet – MTA Kiváló Kutatóhely, BCE Corvinus Institute for Advanced Studies); Fekete-Frojimovics Zsófia PhD, mb. tanszékvezető, egyetemi docens (BGE KVIK Vendéglátás Tanszék, MTA Gazdálkodástudományi Bizottság, kutatási téma: különleges fogyasztói szokások vizsgálata a vendéglátásban); dr. jur. Filó Mihály PhD, LL.M., adjunktus (ELTE ÁJK Büntetőjogi Tanszék, büntetőjogi fogyasztóvédelem); Prof. dr. habil., dr. jur. Frivaldszky János PhD, tanszékvezető, egyetemi tanár (PPKE JÁK Jogbölcseleti Tanszék, MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság, jogfilozófiai fogyasztóvédelem); dr. Hamar Farkas PhD, főiskolai docens (BGE KVIK Közgazdasági és Üzleti Tudományok Tanszék); dr. jur. Hámori Antal PhD, egyetemi docens (BGE KVIK Vendéglátás Tanszék, MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság, fogyasztóvédelmi jog, alkotmányjogi fogyasztóvédelem; kutatási téma: a fogyasztók etikai és jogi védelmének összefüggése, különös tekintettel a vendéglátásra); Prof. dr. habil., dr. jur. Lévainé Dr. Fazekas Judit CSc, egyetemi tanár (SZE DF ÁJK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék, MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság, fogyasztóvédelmi jog, polgári jogi és európai jogi fogyasztóvédelem); Prof. dr. habil. Neszmélyi György Iván PhD, egyetemi tanár (BGE KKK Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, MTA Regionális Tudományok Bizottsága); dr. jur. Szilágyi Gábor LL.M., tanársegéd (BGE KVIK Közgazdasági és Üzleti Tudományok Tanszék, fogyasztóvédelmi szempontok a szellemi alkotások területén, pénzügyi fogyasztóvédelem); dr. Totth Gedeon CSc, ny. főiskolai tanár, szaktanácsadó (BGE KKK Marketing Tanszék, MTA Gazdálkodástudományi Bizottság); dr. jur. Veres Zoltán PhD, mb. oktató (PPKE JÁK Pénzügyi Jogi Tanszék, pénzügyi jogi fogyasztóvédelem)].